

150 Tahun Luak/Wilayah

Tungku Besar Tampin

Oleh

MOHD JAAFAR KASIM

150 TAHUN LUAK/ WILAYAH TUNKU BESAR TAMPIN

Oleh

Mohd. Jaafar Hj. Kasim

a. Maklumat:

Tahun Masihi 1984 ini genaplah 150 tahun usia institusi Tunku Besar Tampin, mentadbirkan luak Tampin. Tidak seperti luak-luak lain di dalam kesatuan Negeri Sembilan,⁴ seolah-olah wujudnya Taboo di kalangan sejarawan pendidik yang non-bias untuk menulis sejarah asal-mulanya tradisi patron client Tampin.

b. Melepaskan diri dari induknya:

Mochtar Naim menganggarkan bahawa Negeri Sembilan telah melepaskan dirinya dari ikatan induknya, Minangkabau pada sekitaran tahun 1809. Tampin telah melepaskan dirinya dari induk, tanah Kerjan⁵ sekitaran tahun 1834.

Raja ali, yang pernah memberi bantuan kepada Dato' Bogok 1812-1819, Undang Rembau ke-12, telah dilantik menjadi Yamtuan Muda Rembau II, Raja Ali adalah anak saudara Raja Asil, Yamtuan muda Rembau I, 1798-1815. Raja Asil dilantik sebagai Yamtuan Muda Rembau I oleh Dato' Kusil, Undang Rembau ke II, selepas pemecatan Undang Rembau ke-10, Dato' Pekak.

Raja Asil telah berpihak kepada Raja Haji, putera Daeng Celak, Riau, zuriat Bugis dalam pergaduhan Rembau- Bugis. Dalam pergeseran yang berpuncakan perbuatan Raja Haji menculik anak perempuan Dato' Bogok itu, Raja Ali dan Dato' Muda Linggi, Jerangan Abdul Rahman telah membantu Undang Luak Rembau. Peristiwa itu berlaku pada tahun 1812. kesan kekalahan Raja Haji, memaksa menyerahkan jawatan Yamtuan Muda Rembau oleh Raja Asil. Beliau telah melarikan diri ke Melaka. Raja Ali telah dilantik sebagai Yamtuan Muda Rembau II.

Dalam tahun 1830, Raja Ali telah mengisytiharkan syed Syaaban Syed Ibrahim Alqadri sebagai Yamtuan Muda Rembau III, J.M. Gullick menulis bahawa Syed Syaaban itu adalah anak kepada seorang Arab, pengembang Agama dari Melaka dan berkahwin dengan anak perempuan kepada Yamtuan Muda Rembau dan menegakkan satu keturunan diraja di Tampin. Perang Naning juga telah melupuskan kekuatan Naning ke atas Tebong.

Mengikut Cowan, sesudah Perang Naning, Raja Ali bertambah tekat dan meletakkan diri beliau Yang Dipertuan Negeri Sembilan. Dalam masa yang sama Syed Syaaban mula mengganggu-gugat untuk menguasai perdagangan biji timah di Sungai Linggi.⁶

⁴ Buyung Adil menegaskan bahawa kesatuan Negeri Sembilan lahir pada 18 Mac, 1889 di atas persetujuan Yamtuan Sri Menanti, Undang Luak Sungai Ujong, Jelebu, Johol, Rembau dan Tunku Besar Tampin.

⁵ Rembau ditunjukkan sebagai tanah Kerjan kerana di Penajah Banda, kini Astana Raja, Yamtuan Raja Melewar 1773-1785 telah ditabalkan.

⁶ Hubungan Rembau, Linggi dan Tampin dirumuskan sebagai "Linggi beribukan Rembau, Tampin adalah Serambi Rembau".

Dalam masa serentak, Yamtuan Sri Menanti, Raja Labuh atau Raja Sati telah dipecat dari jawatannya. Raja Sati telah beristerikan anak perempuan Raja Asil, Yamtuan Muda Rembau I, bapa saudara Raja Ali. Dari segi penyandang Yamtuan Seri Menanti, beliau hanya diakui oleh Dato' Kelana Sungai Ujong, yang telah melantiknya.

Pemecatan Raja Sati dari perselisihannya dengan Dato' Kelana Sungai Ujong, Dato' Kawal kerana berebut wang tembaga, pertaruhan dalam perjudian sabung ayam di Sri Menanti. Empat orang calon telah menuntut hak menjadi Yamtuan Sri Menanti. Mereka terdiri dari Raja Radin, anak Yamtuan Lenggang, Raja Beringin, pengasuh Yamtuan Radin, Raja Kerjan pernah memangku jawatan Yamtuan dan Raja Ali, yang menjadi Yamtuan Muda Rembau II.

Dalam perebutan takhta itu Dato' Kelana Kawal bersama Dato' Undang Rembau, Dato' Nganit telah melantik Raja Radin sebagai Yamtuan Sri menanti. Dalam usaha Syed Syaaban memonopoli perdagangan bijih di Sungai Linggi, beliau telah mengenakan cukai sebanyak \$2.00 untuk setiap bahtera yang melalui Sungai Linggi dari Sungai Ujong. Syed Syaaban telah menggunakan simpang⁷ sebagai kubunya. Simpang merupakan sebuah tempat yang paling strategik dalam dunia perdagangan di antara Sungai Ujong dengan Melaka. Ia terletak di pertemuan Sungai Batang Penajih, di Wilayah Rembau dan Sungai Batang Benar, di wilayah Sungai Ujong.

Ancaman Syed Syaaban ke atas perdagangan dan keselamatan Linggi telah memaksa Dato' Muda Linggi, Dato' Mohd Katas mengisytiharkan perang terhadap Syed Syaaban. Dato' Kelana Sungai Ujong, Yamtuan Radin dari Sri Menanti telah memberi bantuan kepada Dato' Muda Linggi. Undang Luak Rembau, Dato' Nganit telah menolak permintaan Syed Syaaban membantunya. Raja Ali dan Syed Syaaban telah tewas.

Pengisytiharan perang ke atas Syed Syaaban oleh Dato' Linggi bukan sahaja untuk menjaga perdagangan dan keselamatan Linggi tetapi juga cuba memutuskan persahabatan di antara Syed Syaaban – Nakhoda Lub di satu pihak dan perhubungan di antara Raja Ali – Inggeris di Negeri-Negeri selat khususnya Melaka. Nakhoda Lub telah memohon bantuan dari Syed Syaaban untuk menkali menandatangani perjanjian dengan Inggeris, 20 Januari, 1832 dan 9 Januari 1833 tanpa Pengetahuan Undang Rembau.

Peristiwa itu telah membawa tertubuhnya pakatan Sungai Ujong – Rembau dan pakatan Kawal – Nganit yang berjaya mengusir Syed Syaaban serta mertuanya, Raja Ali dari Rembau. Raja Ali lari ke Lukut, kemudian ke Keru dan mangkat di Keru pada tahun 1850. Beliau telah dikebumikan di Kampung Padang Lebar, Keru Hilir, Tampin. Syed Syaaban telah pergi ke Serambi atau Baroh Rembau serta memerintah di situ dengan melucutkan gelaran Yamtuan Muda Rembau. Beliau menggelar dirinya sebagai Tunku Besar Tampin pada tahun 1834.

Berdasarkan liputan peristiwa di atas, M.B. Hooker merumuskan bahawa Luak Tampin lahir sebagai kesan daripada Perang Naning dan pergeseran dinasti yang

⁷ Bandar Linggi sekarang.

melibatkan Rembau dan Sri Menanti. Perang Naning membawa kepada kehilangan kuasa Naning ke atas Gemencheh dan Air Kuning. Ia juga telah membawa Sati di Sri Menanti oleh Dato' Kelana Sungai Ujong membawa kepada 'isytihar-diri' oleh Raja Ali sebagai Yamtuan Besar Negeri Sembilan. Suasana ini diakhiri dengan pengusiran Raja Ali dan Syed Syaaban dari tanah Kerjan. Tindakan itu dilakukan bersama oleh Undang Luak Rembau dan Dato' Kelana Sungai Ujong.

Tunku Besar Tampin sesungguhnya sebuah jawatan yang berakar-umbikan gelaran Yamtuan Muda Rembau, Raja Asil, Yamtuan Muda Rembau I, adalah anak Raja Adil, adinda Raja Melewar, Yamtuan Sri Menanti I, yang dikerjankan di Penajih, Rembau pada tahun 1773.

M.B. Hooker menegaskan bahawa zuriat Raja Adil adalah pengasas keluarga diraja Tampin. Wujudnya gelaran Tunku Besar Tampin 1834 bermakna lepaslah Tampin dari induknya.

c. Institusi Tunku Besar Tampin.

Abdullah Siddik membahagikan Negeri Sembilan kepada tiga belas luak masyarakat Hukum Adat⁸. Beliau menyenaraikan Daerah Tampin dengan ibu kotanya Tampin sebagai masyarakat Hukum Adat ke-12. mengikut M.B. Hooker dari segi Perlembagaan Adat kedudukan luak-luak tidak setaraf. Ia di kelompokkan kepada empat. Daerah kawasan Tunku Besar Tampin dimasukkan dalam kelompok ke 4 bersama-sama dengan Inas, Linggi, Gemencheh dan Air Kuning.

Luak Tampin yang telah melepaskan dirinya dari induknya. Rembau pada 1834 itu, bermula dari Gunung Tampin sehingga Bukit Putus dan ke Timurnya hingga ke Jeram sempadan Tampin – Johol. Pada tahun-tahun berikutnya, Tampin telah diasaskan dengan merangkumi empat kawasan. Kawasan-kawasan itu ialah Tampin, Keru, Repah dan Tebong. Bidang kuasa Tunku Besar Tampin adalah dikawasan-kawasan berkenaan, dinamakan Wilayah Tunku Besar Tampin.

Nordin Selat menegaskan bahawa jawatan Tunku Besar Tampin adalah diwartakan kepada anak lelaki sulung darah diraja dari zuriat Syed Hamid Syed Syaaban, Tunku Besar Tampin kedua, Syed Syaaban Syed Ibrahim Al Qadri, Tunku Besar Tampin pertama telah mendirikan Masjid Tunku Besar atau Kampung Sri Cenderam kini.

Tunku Besar Tampin tidak terlibat di dalam proses perlantikan Yang Dipertuan Besar Negeri Sembilan. Hanya Undang yang empat sahaja terlibat dalam perlantikan tersebut. Tunku Besar Tampin hanya menghadiri pertabalan Yamtuan sebagai tamu dan nama beliau tidak disenaraikan dalam senarai atur cara pangkat. Walaupun Tunku Besar Tampin tidak menghadap Yamtuan tetapi beliau turut menganggotai Dewan Keadilan dan Undang. Justeru itu, Tunku Besar Tampin mempunyai kuasa nasihat terhadap segala yang berkenaan dengan Adat dan agama Islam di Negeri Sembilan.

⁸ Luasnya daerah-daerah masyarakat Hukum Adat tidak sama dengan daerah. Hanya Daerah Rembau dan Daerah Jelebu sahaja yang sama dengan keluasan daerah masyarakat Hukum Adat. Daerah Tampin termasuklah luak-luak Gemencheh, Air Kuning dan Tampin.

Perhubungan Rembau dengan Tampin adalah tegang semasa Syed Abdul Hamid, Tunku Besar Tampin kedua. Pada tahun 1883, Rembau pernah menyerang istana Tunku Besar, di mana harta benda beliau habis musnah. Mengikut J.M. Gulick Syed Hamid mempunyai lampu-lampu gantung yang diperbuat dari gangsa, lampu-lampu dinding, gambar berprim, jam gantung, permaidani Turki yang besar dan beberapa permaidani kecil di dalam istananya⁹.

Perhubungan tegang di antara daerah Induk dengan anaknya berakhir sesudah tamatnya Perang Legung, dalam tahun 1887 di Wilayah Rembau. Perang Legung merupakan percubaan akhir Rembau untuk membawa masuk semula Luak Tampin ke dalam pangkuannya. Panglima Perang Tampin telah membuat serangan dengan berkubukan Legung. Perang Shil-Hamid dengan Tampin berketuakan Memperang Khalifah berjaya mengundurkan ancaman Dato' Undang Luak Rembau.

Sehingga kini terdapat enam orang Syed telah dilantik sebagai Tunku Besar Tampin. Senarainya adalah seperti berikut:

1. Syed Syaaban bin Syed Ibrahim Al Qadri, bekas Yamtuan Muda Rembau terakhir.
2. Syed Abdul Hamid bin Syed Syaaban Al Qadri.
3. Syed Dewa Syed Hamid Al Qadri⁷.
4. Syed Akhil bin Syed Dewa Al Qadri, mangkat semasa masih muda tanpa zuriat.
5. Syed Muhammad bin Syed Dewa Al Qadri, mangkat 1927⁸.
6. Syed Idrus Syed Muhammad Al Qadri, mula memegang jawatan Tunku Besar pada tahun 1944 hingga kini.

d. Penghulu Pesaka Tampin.

Luak pentadbiran Tunku Besar Tampin dipecahkan kepada empat buah kawasan. Kawasan-kawasan berkenaan ialah Tampin Tengah, Repah, Keru dan Tebong. Di setiap kawasan itu, terdapat seorang pembesar yang dipanggil Jawatan Pesaka Adat Sebagai Dato' Penghulu Pesaka. Pecahan luaknya lihat peta pada muka surat 9.

Wilkinson pernah mengatakan bahawa hanya terdapat tiga tiga suku waris sahaja di Tampin. Suku waris tersebut adalah seperti berikut:

- a. Suku Tiga Batu di Repah.
- b. Suku Batu Hampar di Tampin Tengah.
- c. Suku Mungkal di Keru dan Tebong.

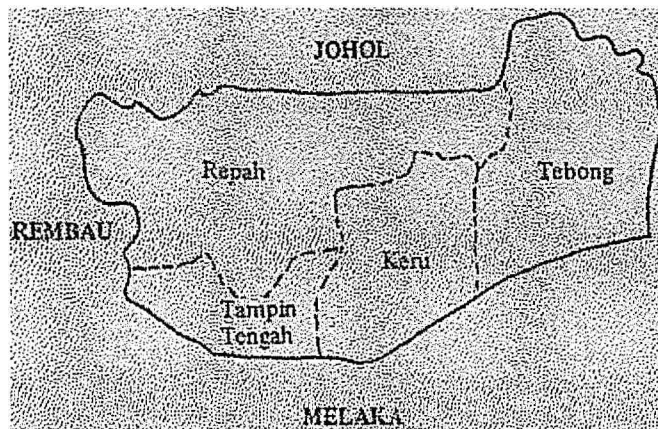
Kajian terbaru telah mengesani sedikit perubahan dalam kedudukan suku waris tersebut. Keadaannya adalah seperti berikut:

- a. Biduanda di Tampin Tengah, Keru dan Tebong.

⁹ 1870an bermulanya kecenderungan pembesar-pembesar feodal Melayu melengkapkan rumah ala orang-orang Eropah.

^{7/8} Selepas Syed Dewa dan Syed Mohammad mangkat Syed Akil dan Syed Idris masih kecil jawatan Tunku Besar Tampin dipangku oleh Tengku Sharifah Leng Syed Abdul Hamid.

- b. Tiga Batu di Repah. Ia mempunyai dua carak iaitu Carak Tanjung Pisang dan Ketapang Basah.
- c. Jawatan Pesaka Adat tersebut membawa gelaran "Dato' Kurnia Jasa Bakti'. Singkatnya DKJB.

LUAK TAMPIN DAN PECAHAN
4 PENGHULU PESAKA

Berdasarkan kepada keadaan di atas, suku Mungkal dan Batu Hampar telah pupus dan tidak lagi merupakan suku waris di Keru, Tebong dan Tampin Tengah. Tempat-tempatnya telah diambil-alih oleh suku Biduanda dan Tiga Batu. Dalam hal ini, M.B. Hooker menambah keterangan bahawa kawasan-kawasan yang jaraknya lebih jauh dari perbatasan Tampin-Rembau, dirujuk kepada kawasan Keru dan Tebong, masing-masing mempunyai ahli dari suku waris Biduanda dan Tiga Batu, mempunyai sejarah clan immigration yang baru. Dalam kes-kes tertentu, terdapat suku waris yang telah lama usianya, lebih daripada 50 tahun.

Berdasarkan kepada kedudukan di atas, terdapat perhubungan yang akan sama di antara Yamtuan Besar, Sri Menanti dengan penghulu-penghulu luak di Tanah Mengandung⁹. di kedua luak terdapat istiadat menghadap Yang Dipertuan Besar di Sri Menanti dan Tunku Besar di Tampin dilakukan oleh Dato' Penghulu Pesaka yang empat di Tampin. Di Luak Tampin Dato' penghulu Pesaka tiada hubungan langsung dengan Yang Dipertuan Besar atau dengan Undang-Undang yang empat di Negeri Sembilan.

Dalam proses pemilihan Dato' Penghulu Pesaka sama ada Penghulu Pesaka Repah, Tampin Tengah, Keru dan Tebong, seseorang penyandang itu mestilah ahli waris suku waris yang berhak bagi menyandang Jawatan Pesaka tersebut mengikut jurai atau salasilah yang ada dan dipelihara mengikut nisab ibu. Walaupun keadaan demikian titah Tunku Besar Tampin sendiri mempunyai "suara" dalam merestui pilihan tersebut untuk dibawa kepada pengetahuan kerajaan Negeri Sembilan, melalui Majlis Dewan Keadilan dan Undang Negeri Sembilan.

Untuk jawatan Dato' Lembaga dalam setiap buah suku ia adalah ditentukan oleh anak-anak buah dalam perut dan sukunya. Sekiranya berlaku pergaduhan di

⁹ Luak-luak Tanah Mengandung ialah Ulu Muar, Jempul, Terachi dan Gunung Pasir.

dalam proses pemilihan ini, Dato' Penghulu Pesaka di kawasan itu akan menggunakan kebijaksanaannya dalam menentukan calon pilihan. Dato' Lembaga yang baru dilantik akan dibawa menghadap Dato' Penghulu Pesaka kawasan berkenaan untuk dirasmikan sebagai pemegang jawatan Dato' Lembaga. Kekuasaan dan bidang tugas Dato' Lembaga adalah sama dengan Dato' Lembaga di daerah-daerah lain di Negeri Sembilan.

e. Masyarakat Nisab Ibu.

Walaupun Tunku Besar merupakan jawatan yang diwarisi dari keturunan darah diraja lelaki tetapi pembesar-pembesar lain dari nisab ibu. Baik di Tampin Tengah, Tebong, Repah mahupun Keru suku seseorang didasarkan kepada suku ibu mereka, dalam lengkungan yang dua belas.

Daftar berikut adalah menggambarkan keadaan sebenar di setiap kawasan dalam bentuk Luak Tampin, kawasan/wilayah Tunku Besar Tampin.

1. TAMPIN TENGAH

Lembaga Menteri	Suku Biduanda (Penyandang Penghulu).	Perut/Carak seberang	Kahwin Kahwin sesuku dilarang.
Memperang Kaya Menteri	Batu Belang Sri Melenggang	Tiada Bunga Tanjung/Minangkabau	Sama Sama
Paduka Menteri	Tiga Batu	Hulu Hilir	Kahwin sesuku dilarang

(Jawatan Dato' Lembaga dipusingkan di antara empat perut tersebut. Suku Biduanda adalah Penyandang jawatan Penghulu).

2. REPAH

Lembaga Menteri	Suku Tiga Batu (Penyandang Penghulu)	Perut/Carak Tanjung Pisang Ketapang Basah	Kahwin Kahwin sesuku dilarang
Akhir Zaman	Tiga Batu Nesan Tinggi	Tiada	Sama
Menjaya	Sri Melenggang	Tiada	Sama
Sati	Batu Hampar	Tiada	Sama
Panglima Besar	Mungkal	Tiada	Sama
Perdana	Biduanda	Tiada	Sama

Tua Dagang ¹⁰	-	-	Sama
2. KERU			
Lembaga Setia Lela	Suku Biduanda (Penyandang Penghulu)	Perut/ Carak Hilir/Hulu	Kahwin Kahwin sesuku dilarang
Adika	Sri Melenggang	Hilir/Hulu	Sama
Lela Raja	Tiga Batu Peliang	Bukit Baroh	Sama
Angkai	Mungkal	Tiada	Sama
Setia Kaya	Paya Kumboh	Tiada	Sama
Andika	Anak Melaka	Tiada	Kahwin sesuku dilarang

f. Rumusan

Tahun ini genaplah 150 tahun usia institusi Tunku Besar Tampin. Umur institusi Tunku Besar Tampin adalah setua usia kewujudan Luak, Tampin. Banyak bahan-bahan primer harus didapatkan. Untuk menguji bahan-bahan atau data-data tersebut hendaklah dipertimbangkan sama berat dengan maklumat-maklumat sekunder.

g. Rujukan

1. Buyong Adil, Sejarah Negeri Sembilan. Dewan Bahasa dan Pustaka, Kuala Lumpur, 1981.
2. Hooker, M.B. Adat Laws in modern Malaya. Oxford University Press, London, 1976.
3. Abdullah Siddik, Pengantar Undang-Undang Adat di Malaysia. Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1975.
4. Abdul Samad Idris, Negeri Sembilan dan Sejarahinya, Utusan Malaya. Kuala Lumpur, 1968.
5. Gullick, J.M. Indigenous Political Systems of Western Malaya. The At lone Press, London, 1956.
6. Sumber-sumber tempatan.

¹⁰ Lembaga di mana mereka ditempatkan di kawasan kampung Ulu Yoh.